

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka - przegląd orzecznictwa (lipiec-wrzesień 2005 r.)

Palestra 51/1-2(577-578), 162-167

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DRAWA CZŁOWIEKA

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa

(lipiec–wrzesień 2005 r.)

Prawo do życia (art. 2)

Z art. 2 Konwencji wynika obowiązek państwa ochrony prawa do życia przez odpowiedni system prawny i administracyjny, określający okoliczności, w których funkcjonariusze mogą użyć siły i broni palnej, i uwzględniający obowiązujące standardy międzynarodowe.

*Orzeczenie Nachova i inni v. Bułgaria, 6.7.2005 r.,
Wielka Izba, skargi nr 43577/98 i 43579/98,*

(po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek rządu), § 96.

Zgodnie z zasadą ścisłej proporcjonalności zawartej w art. 2, krajowy system prawny regulujący procedurę zatrzymań musi uzależniać użycie broni palnej od ostrożnej oceny okoliczności, zwłaszcza natury przestępstwa popełnionego przez uciekiniera i zagrożenia z jego strony.

*Orzeczenie Nachova i inni v. Bułgaria, 6.7.2005 r.,
Wielka Izba, skargi nr 43577/98 i 43579/98,*

(po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek rządu), § 96.

Prawo krajowe regulujące działania policji musi m.in. oferować odpowiednie i skuteczne gwarancje przed arbitralnością i nadużyciem siły. Funkcjonariusze muszą być szkoleni w ocenie istnienia absolutnej konieczności użycia broni palnej nie tylko w ramach odpowiednich regulacji, ale również z właściwym uwzględnieniem prymatu poszanowania życia ludzkiego jako fundamentalnej wartości.

*Orzeczenie Nachova i inni v. Bułgaria, 6.7.2005 r.,
Wielka Izba, skargi nr 43577/98 i 43579/98,*

(po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek rządu), § 97.

Szybkie i skuteczne śledztwo dotyczące użycia broni ma istotne znaczenie dla zachowania publicznego przekonania, że władze są przywiązane do rządów prawa i uniknięcia wrażenia zmywu lub tolerancji działań nielegalnych.

*Orzeczenie Nachova i inni v. Bułgaria, 6.7.2005 r.,
Wielka Izba, skargi nr 43577/98 i 43579/98,
(po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia
przez Wielką Izbę na wniosek rządu), § 118.*

Z samego tekstu art. 2 wyraźnie wynika, że użycie przez policję broni może być w pewnych okolicznościach usprawiedliwione. Nie wynika z niego jednak całkowita swoboda. Wymagana jest równowaga celów i podjętych środków. Skuteczne poszanowanie praw człowieka nie zezwala na nieuregulowane i arbitralne akcje funkcjonariuszy państwa. Tak więc, poza zgodnością z prawem krajowym operacje policyjne muszą być przez nie odpowiednio uregulowane, będąc częścią systemu właściwych i skutecznych gwarancji przed arbitralnością i nadużyciem siły.

*Orzeczenie Simsek i inni v. Turcja, 26.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 35072/97 i 37194/97, § 104.*

Przy wykonywaniu swoich obowiązków policjanci nie mogą działać w próżni, zarówno wtedy, gdy operacja była wcześniej przygotowana, jak i w razie konieczności spontanicznego ścigania osoby uznanej za niebezpieczną. Regulacje prawne i administracyjne muszą określać okoliczności, w których – zgodnie ze standardami międzynarodowymi w tej dziedzinie – możliwe jest stosowanie siły i broni palnej.

*Orzeczenie Simsek i inni v. Turcja, 26.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 35072/97 i 37194/97, § 105.*

Nawet gdy nie udowodniono aresztowania przez władze, ale można ustalić, iż ofiara została wezwana oficjalnie przez organa wojskowe lub policję, a następnie znalazła się w miejscu pozostającym pod ich kontrolą i od tego czasu nie była widziana, rząd musi przekonująco wyjaśnić, co się tam zdarzyło i wykazać, że ofiara nie została aresztowana, ale opuściła to miejsce, nie będąc następnie pozbawiona wolności. Z braku takich wyjaśnień badanie skargi nie może ograniczyć się do art. 5, ale w pewnych okolicznościach wchodzi w grę również art. 2 Konwencji.

*Orzeczenie Tanis i inni v. Turcja, 2.8.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 65899/01, § 160
– dot. zniknięcia w niewyjaśnionych okolicznościach
po wezwaniu na posterunek policji.*

Ze względu na odpowiedzialność władz za los osób pozostających pod ich kontrolą, art. 5 wymaga od nich podjęcia skutecznych środków zmniejszających ryzyko zaginięcia i przeprowadzenia szybkiego i skutecznego śledztwa w razie wiarygodnego zarzutu, zgodnie z którym osoba została pojmana i od tego czasu już jej nie widziano. Dotyczy to również sytuacji, gdy nie dało się udowodnić aresztowania, ale można było ustalić, iż ofiara była wezwana oficjalnie przez organa wojskowe lub policję, znalazła się w miejscu pozostającym pod ich kontrolą i od tego czasu nie była widziana. Rząd musi wtedy przekonująco wyjaśnić przebieg zdarzenia i wykazać, że ofiara nie została aresztowana, ale opuściła swobodnie to

miejsce. Z braku takich wyjaśnień badanie skargi nie ogranicza się do art. 5, ale w pewnych okolicznościach wchodzi w grę również art. 2 Konwencji.

*Orzeczenie Tanis i inni v. Turcja, 2.8.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 65899/01, § 201.*

Zakaz tortur (art. 3)

Obowiązek państwa na podstawie art. 1 Konwencji zapewnienia każdemu znajdującemu się pod jego jurysdykcją praw i wolności zapisanych w Konwencji, w połączeniu z art. 3, wymaga od państw podjęcia środków zapewniających, aby osoby pod ich jurysdykcją nie były źle traktowane, w tym przez osoby prywatne.

*Orzeczenie Moldovan i inni (nr 2) v. Rumunia, 12.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skargi nr 41138/98 i 64320/01, § 98.*

Dyskryminacja ze względów rasowych może oznaczać poniżające traktowanie w rozumieniu art. 3 Konwencji. Przy badaniu zarzutu na tle art. 3 uwagi na tle rasowym należy uznać za czynnik zaostrzający ocenę.

*Orzeczenie Moldovan i inni (nr 2) v. Rumunia, 12.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skargi nr 41138/98 i 64320/01, § 111.*

Artykuł 3 nie można interpretować w sposób, z którego wynikałoby, iż każde pragnienie i wybór dotyczący leczenia ma być spełniony. Praktyczne wymagania zgodnego z prawem pozbawienia wolności mogą prowadzić do ograniczeń, które więzień musi zaakceptować. Wybór lekarza przez więźnia należy w zasadzie respektować, w razie potrzeby jednak z zastrzeżeniem, iż więzień weźmie na siebie odpowiedzialność za dodatkowe koszty, które nie są uzasadnione faktycznymi potrzebami medycznymi.

*Orzeczenie Mathew v. Holandia, 29.9.2005 r.,
Izba (Sekcja III), skarga nr 24919/03, § 186.*

Zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej (art. 4)

Podobnie jak art. 2 i 3 Konwencji, również art. 4 wyraża jedną z podstawowych wartości społeczeństw demokratycznych tworzących Radę Europy.

*Orzeczenie Siliadin v. Francja, 26.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 73316/01, § 82.*

Stosowanie art. 4 Konwencji ograniczone do bezpośrednich działań państwa byłoby sprzeczne z międzynarodowymi gwarancjami objętymi tym przepisem, pozbawiając je właściwej istoty i treści. Władze mają obowiązek wprowadzenia i stosowania przepisów o karach za praktyki, o których mowa w art. 4.

*Orzeczenie Siliadin v. Francja, 26.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 73316/01, § 89.*

Wyrażenie „praca przymusowa lub obowiązkowa” oznacza „wszelką pracę lub świadczenie usług wymagane od osoby pod groźbą kary i bez jej całkowitej zgody”.

*Orzeczenie Siliadin v. Francja, 26.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 73316/01, § 116.*

Zgodnie z konwencją o zakazie niewolnictwa z 1927 r., „niewolnictwo jest stanem lub sytuacją jednostki, w stosunku do której wykonuje się arcybuty prawa własności lub niektóre z nich”. Definicja ta jest zgodna z klasycznym, odwiecznym sposobem rozumienia niewolnictwa.

*Orzeczenie Siliadin v. Francja, 26.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 73316/01, § 122.*

Poddaństwo oznacza szczególnie poważną formę braku wolności połączoną z obowiązkiem wykonywania posług na rzecz innej osoby oraz pobytu u niej bez możliwości zmiany tej sytuacji.

*Orzeczenie Siliadin v. Francja, 26.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 73316/01, § 123.*

Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego (art. 5)

Jeśli jednostka przybywa do aresztu w dobrym stanie zdrowia, a potem okazuje się, że w momencie zwolnienia ma obrażenia, państwo musi przekonująco wyjaśnić ich pochodzenie. W razie braku wyjaśnień ma zastosowanie art. 3 Konwencji. Ten sam sposób myślenia prowadzi do wniosku, iż z art. 5 wynika obowiązek państwa ujawnienia miejsca przetrzymywania osób pozbawionych wolności.

*Orzeczenie Tanis i inni v. Turcja, 2.8.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 65899/01, § 200.*

Prawo do rzetelnego procesu sądowego (art. 6 ust. 1)

Skuteczna ochrona jednostki i przywrócenie stanu zgodnego z prawem wymaga podurządzenia się przez administrację wyrokowi, lub postanowieniu wydanemu przez najwyższą w państwie instancję sądową w sprawach administracyjnych.

*Orzeczenie Turczanik v. Polska, 5.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 38064/97, § 48.*

Sytuacja, w której w krajowym porządku prawnym pogląd najwyższego w państwie organu sądowego w sprawach administracyjnych, mający być podstawą prawną decyzji do wydania, struktury niższego rzędu ignorują, nie daje się pogodzić z zasadami prawidłowego wymiaru sprawiedliwości.

*Orzeczenie Turczanik v. Polska, 5.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 38064/97, § 49.*

Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego (art. 8)

Pojęcie „dom” w rozumieniu art. 8 może być przedmiotem szerokiej interpretacji i ma zastosowanie do pomieszczeń zawodowych. Prawo spółki do poszanowania jej siedziby i pomieszczeń zawodowych może mieścić się w zakresie stosowania art. 8 Konwencji. Jednak pomieszczenia dla świń w farmie specjalizującej się w ich hodowli z trudnością można zakwalifikować jako „dom”, nawet w rozumieniu pomieszczeń zawodowych. Wyjątkiem może być sytuacja, kiedy sama spółka prowadząca taką działalność zarzuca zamach na jej siedzibę lub biura.

*Decyzja Leveau i Fillon v. Francja, 6.9.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 63512/00 i 63513/00.*

Wolność wypowiedzi (art. 10)

Prawo do repliki jest ważnym elementem wolności wypowiedzi chronionej na podstawie tego artykułu, który nie przyznaje jednak nieograniczonego prawa dostępu do mediów. Media prywatne powinny móc w zasadzie korzystać ze swobody redakcyjnej, decydując o publikacji listów osób prywatnych. W wyjątkowych okolicznościach można jednak w sposób uprawniony wymagać opublikowania a *retraction* lub przeprosin.

*Decyzja Melnychuk v. Ukraina, 5.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 28743/03.*

Prawo do małżeństwa (art. 12)

Art. 12 wyraźnie przewiduje uregulowanie małżeństwa w prawie krajowym. Ze względu na delikatne wybory moralne wchodzące w grę i znaczenie wymaganej ochrony dzieci oraz bezpiecznego środowiska rodzinnego, Trybunał nie może zastępować własną oceną władz, lepiej znających krajowe warunki i potrzeby społeczne.

*Orzeczenie B. L. v. Wielka Brytania, 13.9.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 36536/02, § 36.*

Zakaz dyskryminacji (art. 14)

Przemoc na tle rasowym jest szczególnym zamachem na godność ludzką i wymaga od władz nadzwyczajnej czujności i skutecznej reakcji. Władze muszą więc użyć wszystkich dostępnych środków zwalczania rasizmu i przemocy na tle rasowym, wzmacniając w ten sposób demokratyczną wizję społeczeństwa, w którym odmienność nie jest przyjmowana jako zagrożenie, ale wzbogacenie.

*Orzeczenie Nachova i inni v. Bułgaria, 6.7.2005 r.,
Wielka Izba, skargi nr 43577/98 i 43579/98,
(po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek rządu), § 145.*

Obowiązek skutecznego śledztwa w razie pozbawienia życia musi być spełniony bez dyskryminacji. W razie podejrzenia, iż względy rasowe prowadziły do przemocy, szczególnie ważna jest sprawność i bezstronność urzędowego śledztwa, ze względu na potrzebę ustawicznego wzmacniania społecznego potępienia rasizmu i nienawiści rasowej oraz zachowania zaufania mniejszości, iż władze potrafią ochronić ją przed przemocą rasową.

*Orzeczenie Nachova i inni v. Bułgaria, 6.7.2005 r.,
Wielka Izba, skargi nr 43577/98 i 43579/98,
(po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia przez Wielką Izbę na wniosek rządu), § 160.*

W przypadku śledztwa dotyczącego aktów przemocy, a zwłaszcza śmierci z rąk funkcjonariuszy państwa, władze państwowe mają dodatkowy obowiązek podjęcia wszelkich rozsądnych kroków pozwalających ujawnić motywów rasistowskie i ustalić rolę nienawiści etnicznej lub uprzedzeń. Zaniedbanie tego i traktowanie przemocy i brutalności z pobudek rasowych tak samo, jak spraw pozbawionych takich akcentów, jest zamykaniem oczu na specyficzną naturę aktów szczególnie niszczących dla praw podstawowych. Brak różnicy sposobu traktowania sytuacji w istocie różnych może być nieusprawiedliwionym traktowaniem niezgodnym z art. 14 Konwencji, a więc dyskryminującym. Zachowanie zaufania publicznego do mechanizmu stosowania

prawa wymaga od państw zapewnienia, aby w śledztwach dotyczących użycia siły inaczej traktowano – od strony prawnej i praktyki – przemoc i zabójstwa na tle rasistowskim.

*Orzeczenie Nachova i inni v. Bułgaria, 6.7.2005 r.,
Wielka Izba, skargi nr 43577/98 i 43579/98,
(po przyjęciu sprawy do rozpatrzenia przez
Wielką Izbę na wniosek rządu), § 160.*

Różnica traktowania ze względu na status małżeński może być w pewnych wypadkach uznana za obiektywną i rozsądną. Co do zasady jednak nieżonaci ojcowie prowadzący życie rodzinne ze swoimi dziećmi mogą domagać się takiego samego prawa do kontaktu i opieki co mężczyźni żonaci.

*Orzeczenie P. M. v. Wielka Brytania, 19.7.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 6638/03, § 28.*

W sferze ulgi podatkowej związanej ze świadczeniami finansowymi wobec dziecka nie ma podstaw do traktowania ojca niebędącego mężem matki inaczej niż ojca żonatego, a potem rozwiedzionego lub pozostającego w separacji.

*Orzeczenie P. M. v. Wielka Brytania, 19.7.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 6638/03, § 28.*

Rozpatrywanie skarg i procedura polubownego załatwiania (art. 38 ust. 1)

Odmowa rządu przedstawienia oryginalnej dokumentacji lekarskiej dotyczącej opieki psychiatrycznej nad synem skarżącej z uzasadnieniem, iż wydanie ich poza archiwum więzienne jest zbyt ryzykowne, mimo zapewnień Trybunału, iż akta zostaną zwrócone po zakończeniu postępowania, stanowi odmowę spełnienia przez państwo obowiązków wynikających z tego przepisu i w rezultacie jego naruszenie.

*Orzeczenie Trubnikow v. Rosja, 5.7.2005 r.,
Izba (Sekcja II), skarga nr 49790/99, § 57.*

Niepodjęcia przez władze z wymaganą skwapliwością działań żądanych przez Trybunał, który chciał dotrzeć do dowodów uznanych za konieczne do zbadania skargi, nie można pogodzić z jego obowiązkami wynikającymi z art. 38 ust. 1 lit. a Konwencji.

*Orzeczenie Tanis i inni v. Turcja, 2.8.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 65899/01, § 164.*

Jeśli wyłącznie rząd ma dostęp do informacji i jedynie on jest w stanie zapewnić stawienictwo świadków mogących potwierdzić lub odrzucić zarzuty skarżących, zaniedbanie z jego strony bez wystarczającego uzasadnienia może mieć wpływ na ocenę przez Trybunał zasadności zarzutów.

*Orzeczenie Tanis i inni v. Turcja, 2.8.2005 r.,
Izba (Sekcja IV), skarga nr 65899/01, § 163.*